

Інтерактивні педагогічні технології формування цінностей здоров'я в студентів університетів

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського (м. Донецьк)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан цивілізаційного розвитку висуває нові вимоги до системи освіти й виховання учнівської та студентської молоді України, невід'ємним елементом яких є формування фізичної культури особистості. Повноцінний духовно-тілесний розвиток, сформованість фізичних здібностей, стан психічного, соматичного й духовного здоров'я, особистісно орієнтоване формування культури здоров'я, гармонія тіла та духу людини з природою становлять основу змісту фізичного виховання людини.

Концепція національного виховання визначає фізичне вдосконалення студентської молоді пріоритетною соціально-педагогічною метою державницького поступу України, що органічно пов'язана з її духовним розвитком, формуванням ціннісних орієнтацій до здорового способу життя, здатністю до ефективної фахової й соціальної самореалізації. При цьому наголошується, що в молоді повинно бути сформоване особистісно-ціннісне й активне ставлення до розвитку духовного, психічного та соматичного здоров'я, формування культури здоров'я як суспільно-соціальної й духовно-соматичної цінності [4; 5; 6].

Важливим практичним аспектом реалізації державної політики, наукових соціально-педагогічних досліджень, інтенсифікації духовно-культурологічного розвитку молоді є організація фізичної культури студентів університетів відповідно до змісту нової парадигми освіти та виховання. Такий акцент у реалізації духовного й морально-вольового потенціалу фізичної культури випливає з того, що саме в студентському віці найбільш ефективно формуються психомоторні, духовні, соціальні, фахові підвалини професійної самореалізації на рівні компетентнісної моделі особистості.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Аналіз фундаментальних наукових робіт, а також останніх досліджень із цієї проблеми дає підставу встановити, що цілеспрямований розвиток у суб'єктів освітньо-виховної діяльності загальнолюдських і фахово актуальних ціннісних орієнтацій, морально-духовних якостей, усвідомленої цінності здоров'я особистості як визначальної умови її соціальної самореалізації є підґрунтям оптимального особистісно орієнтованого формування творчого, конкурентоспроможного, активного, гуманістично спрямованого, громадянськи досконалого професіонала [1; 2; 3; 6 – 10].

Перспективи позитивного розв'язання цієї актуальної соціально-педагогічної проблеми містяться в гносеологічній площині змісту нової парадигми освіти й виховання, яка розглядається вченими в аспекті вихідної концептуальної схеми якісного розв'язання педагогічних проблем, та ґрунтується на орієнтації освітньо-виховної практики на особистість студента, визнання його рівноправним суб'єктом навчально-виховної взаємодії, на домінуючу діалогово-комунікативну форму організації духовного, фізичного й фахового розвитку молоді.

На наш погляд, ще залишається недостатньо вивченою частина цієї проблеми, коли дидактичні принципи розглядаються в контексті комплементарного взаємозв'язку їхніх теоретико-методологічних положень із принципами гуманізації, демократизації, культурологічності, діалогізації, духовності, розвивального характеру навчання та виховання. Реалізація такого підходу в межах нової парадигми освіти й виховання, на наш погляд, повинна стати теоретико-методологічною та організаційно-педагогічною основою визначення особистісно орієнтованої доктрини освіти, виховання, фахової підготовки в аспекті формування культури здоров'я студентів вищих навчальних закладів України.

Завдання дослідження – обґрунтувати інтерактивні педагогічні технології, використання яких у навчально-виховному процесі студентів університетів сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій щодо свого здоров'я та здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перспективи позитивного розв'язання цієї актуальної проблеми містяться в гносеологічній площині

змісту нової парадигми освіти й виховання. Учені (І. Бех, В. Горашук, В. Григоренко, В. Кремень, О. Пехота, В. Пристинський, Н. Фунтікова, Г. Шевченко та ін.) розглядають її в аспекті вихідної концептуальної схеми якісного розв'язання соціально-педагогічних і виховних ситуацій професійної підготовки, що ґрунтується на орієнтації освітньо-виховної практики на особистість студента; визнанні його рівноправним суб'єктом навчально-виховної взаємодії; домінуючу діалогово-комунікативну форму організації духовного, фізичного й фахового розвитку. Реалізація такого підходу складає теоретико-методологічну та організаційно-педагогічну основу визначення особистісно орієнтованої доктрини освіти у формуванні духовних цінностей фізичної культури студента університету [1; 2; 3; 6; 8; 9; 10].

Наукові пошуки щодо модернізації, трансформації, реформування навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах свідчать про суттєву трансформацію терміна “педагогічна технологія”, який структурно змінювався від “технології в освіті” до “технології освіти”, а потім до “педагогічної технології” [3; 6; 9].

Варіативність змісту цих понять спонукала нас до вивчення класифікації педагогічних систем у науковому й освітньо-виховному просторі. Отже, є можливим виокремити певні ознаки, на основі яких складаються класифікації педагогічних технологій:

- залежно від мети використання педагогічних систем в освітньо-виховному процесі існують загальнопедагогічні, спеціально-методичні (предметні) й локальні (модульні) технології;
- на засадах домінуючого фактора психолого-педагогічного розвитку суб'єкта освітньо-виховного процесу виділяють біогенні, соціогенні, психогенні, психомоторні, психосоматичні, адаптогенні технології;
- з урахуванням концепції засвоєння знань, досвіду, розвитку суб'єкта освітньо-виховного процесу існують асоціативно-рефлексивні, інтеріоризаційні, психогенно-реверсивні технології;
- спрямованість педагогічної системи на структуру особистості визначає інформаційні, операціональні, емоційно-художні, емоційно-моральні, саморозвивальні, евристичні, прикладні технології;
- тип організації й управління педагогічною системою визначає дидактичні технології, такі як класичне лекційне навчання, навчання з використанням аудіовізуальних технічних засобів, система мікрогруп, комп'ютерно-інформаційні системи навчання;
- зважаючи на позиціонування суб'єктів навчання, у цілісній структурі освітньо-виховного процесу існують технології: авторитарна, дидактико-центрична, особистісно орієнтована, гуманістично-особистісна, співпраці (партнеродомінантність), мотиваційно-діяльнісна, технологія демократичної психолого-педагогічної підтримки (супроводу) навчальної діяльності.

Вищеназвані класи педагогічних технологій слід розглядати як найбільш раціональні й ефективні способи досягнення поставленої освітньо-виховної мети, науково організовану навчально-виховну діяльність суб'єктів процесу навчання, які забезпечують гарантоване досягнення (у передбачений термін) позитивних результатів навчання, виховання, розвитку ціннісних орієнтацій, духовності, культури здоров'я особистості, фахового самовизначення, соціальної самореалізації.

Отже, викладені ознаки й системні властивості педагогічних технологій свідчать, що до їхньої структурно-функціональної організації імплантовані якості інноваційності, які є потужним мотиватором творчої проєктивної діяльності фахівців.

У контексті викладеного ми вважаємо за доцільне сформулювати сутність поняття “педагогічна технологія” особистісно орієнтованого формування культури здоров'я студентів. Необхідність цієї дефініції обумовлена тим, що, за твердженням В. Григоренка, поняття “культура здоров'я” особистості й “педагогічна технологія” мають каузальний тип взаємозв'язку, який обґрунтовує рівень взаємозалежностей цих організаційно-педагогічних та особистісно-ціннісних явищ [3]. Принциповим, на наш погляд, у розумінні цієї дефініції є визначення системоутворювальної функції цілі, тому що вона відображає не тільки параметри прогнозованих результатів педагогічної технології, але й конструктивні особливості, організаційно-педагогічні умови оптимального функціонування в освітньо-виховному середовищі університету.

Отже, поняття “педагогічна технологія”, на нашу думку, слід розуміти як педагогічну систему, у якій структуровано комплекс організаційно-педагогічних форм, методів, засобів, ціннісних орієнтацій, “суб'єкт-суб'єктних” взаємодій, спрямованих на досягнення гарантованого результату формування культури здоров'я як духовно-соматичної й суспільно-соціальної цінності.

Педагогічна технологія має низку класифікаційних ознак:

– діагностично визначені мета та завдання функціонування педагогічної системи в освітньо-виховному середовищі формування цінностей здоров'я (системоутворювальний чинник);

– орієнтація організаційно-педагогічних процедур на гарантоване досягнення навчально-виховних цілей у формуванні індивідуальної концепції здоров'я (структурно-функціональна організація системи);

– підсистема управління педагогічною технологією включає постійно діючі механізми зворотного зв'язку, верифікації результатів її функціонування (планування, регулювання, контроль, оцінка, корегування, стимулювання);

– визначення основних компонентів процесу формування здоров'я, які підлягають проєктивній розробці: таксономія навчально-виховних цілей і завдань; підготовка вправ-завдань; розробка навчально-виховних процедур; пропедевтична підготовка студентів та педагога; реалізація міжпредметних зв'язків; використання підсистеми поточного й оперативного моніторингу освітньо-виховних, фізкультурно-оздоровчих, духовно-культурологічних і фахових досягнень студентів.

Отже, результати теоретико-методологічного дослідження означеної проблеми дають підстави сформулювати низку системних ознак і якостей педагогічних технологій виховання в студентів культури здоров'я, які кваліфікують їх як інноваційні педагогічні системи відкритого типу:

– випереджальна освітньо-виховна дієвість системи, сутність якої полягає в забезпеченні оперативної трансформації пропедевтичної підготовки студентів у розвивальні й виховні форми їх адаптації до умов освітньо-виховного середовища університету (соціокультурної ситуації суспільства);

– особистісно орієнтований тип гарантованого досягнення запланованих освітньо-виховних і фізкультурно-оздоровчих результатів, який ґрунтується на дидактичних механізмах “суб’єкт-суб’єктного” формування в студентів індивідуальної концепції здоров'я як духовно-соматичної ціннісної основи їхньої культури здоров'я;

– домінуюча позиція студентів у структурі педагогічної системи, що забезпечує їм можливість ефективно формувати особистісну духовність, актуальні загальнолюдські й психосоматичні цінності, світогляд, смислопошуковий діалог структурування культури здоров'я особистості;

– опора на сукупність інформаційно-пізнавальних систем, що виконують аналітико-оцінні функції щодо інших інформаційних систем на рівні оперативного, поточного та етапного моніторингу досягнень у процесі особистісно орієнтованого формування культури здоров'я;

– інтенсивне формування в студентів здатності до самостійної пізнавально-пошукової роботи, яка забезпечує ефективний розвиток мотиваційно-потребнісної сфери, самоспостереження, працьовитості, рефлексії до особистісного здоров'я як духовно-соматичного феномену;

– творча взаємодія студентів і викладача обумовлює об’єктивне визнання інтерактивних педагогічних технологій як соціально-педагогічного фактора, що впливає на розвиток у суспільстві соціокультурної ситуації ціннісного ставлення громадян до свого здоров'я.

Синергетичний аналіз (визначення рівня узгодженості, функціональних взаємозв'язків) результатів дослідження, дефініції його базових понять, ознак і властивостей дає підставу на гносеологічному рівні стверджувати, що мета функціонування інтерактивної педагогічної технології в освітньо-виховному середовищі є системоутворювальним чинником процесу їх проєктивної розробки.

Інтерактивну форму організації впливу педагогічних технологій ми розглядаємо як спосіб активізації навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів, що стимулює їхні психомоторну, психосоматичну, духовну, морально-вольову сфери на засадах керованої педагогом взаємодії, співпраці, партнеродомінантності, взаємодопомоги, емпатії, позитивних експектацій, оцінок, психолого-педагогічної підтримки, умов самоствердження, конкурентоспроможності, самореалізації.

Психолого-педагогічні закономірності особистісно орієнтованого, інтерактивно структурованого, інноваційно реалізованого процесу формування культури здоров'я, які включають комплекс психоемоційних, пізнавально-духовних, психомоторних, мотиваційно-потребнісних практик взаємодії суб’єктів виховного процесу, слід уважати сталим і плідним підґрунтям розробки інтерактивних педагогічних технологій формування особистості майбутніх фахівців.

Отже, системно-діяльнісна концепція інноваційного розвитку фахової підготовки й духовно-соматичного розвитку студентів як складника нової парадигми освіти дає теоретико-методологічні та проєктивні можливості розглядати інтерактивні педагогічні технології як соціально-педагогічний процес розв’язання об’єктивних проблем національної освіти, створення відповідної соціокультурної

ситуації, поступального суспільного розвитку країни, у якій культура здоров'я нації є найважливішим чинником безпеки й цивілізаційного розвитку.

Висновки. Викладені теоретико-методологічні аргументи щодо розуміння доцільності проєктивної розробки інноваційних технологій формування в студентів ціннісних орієнтацій до здорового способу життя дають підставу зазначити таке:

- системоутворювальна функція такої педагогічної структури в освітньо-виховному середовищі університету обумовлює необхідність діагностичного визначення цілі її функціонування;
- у процесі діагностичного визначення цілі є об'єктивна можливість розробки критеріальної основи оцінки якісного стану показників об'єктів, які досліджуються;
- системний аналіз базових ознак (атрибутів) інтерактивних технологій формування ціннісних орієнтацій до свого здоров'я дає змогу стверджувати, що ці педагогічні системи будуть ефективно функціонувати в інтегрованому освітньо-виховному середовищі університету тільки за наявності певних організаційно-педагогічних умов, а саме:
  - проєктивній моделі структурування інтерактивних технологій та інтегрованого освітньо-виховного середовища університету, що включає фізкультурно-оздоровчий, фахово-культурологічний і морально-духовний компоненти;
  - розвитку ціннісних орієнтацій до свого здоров'я завдяки ампліфікації показників образно-концептуального мислення й мотиваційно-потребнісної сфери студентів;
  - формуванню індивідуальної “Я”-концепції здоров'я майбутнього фахівця як духовно-соматичної ціннісної основи внутрішньої єдності особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я з духовно-моральними та фаховими якостями особистості.

Теоретико-методологічна сутність нової парадигми освіти й виховання, особистісно орієнтований підхід гносеологічно обумовлюють дидактико-виховну цінність інтерактивних педагогічних технологій як інноваційних систем відкритого типу, здатних до освітньо-виховної інтеграції, саморозвитку, формування соціокультурної ситуації духовно-ціннісного ставлення людини до здоров'я.

Перспективами подальших досліджень, на наш погляд, слід уважати розробку, наукове обґрунтування педагогічного впливу, а також упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних педагогічних технологій формування цінностей здоров'я та здорового способу життя в студентів університетів.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Бех І. Д. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Горашук В. П. Формування культури здоров'я студентів педагогічного університету / В. П. Горашук // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. № 5. – С. 177–182.
3. Григоренко В. Г. Професійно-педагогічна мотивація та технологія її формування / Григоренко В. Г. – О. : Вид-во ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 148 с.
4. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні на 2007–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.
5. Концепція національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства // Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1697 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 37. – С. 33–46.
6. Пристинский В. Н. Гуманистические ценности физической культуры и спорта как средство формирования нравственной и эстетической культуры человека / В. Н. Пристинский // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2008. – № 11. – С. 48–52.
7. Титович А. О. Умови реалізації особистісно-орієнтованої фізичної культури в системі вищої педагогічної освіти / А. О. Титович // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2005. – № 8. – С. 300–302.
8. Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах : зб. наук. пр. за ред. В. Кременя. – Київ ; Вінниця, 2005. – 362 с.
9. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
10. Шевченко Г. П. Професійна освіта студентської молоді в контексті культурологічного та аксіологічного підходів / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Даля, 2007. – Вип. 3 (22) – С. 135–144.

Анотації

У статті розглянуто призначення педагогічних технологій як найбільш раціональних й ефективних способів досягнення поставленої освітньо-виховної мети, науково організовану навчально-виховну діяльність, що забезпечує гарантоване досягнення позитивних результатів навчання, виховання, розвитку ціннісних орієнтацій, фахового самовизначення, соціальної самореалізації особистості. Завдання роботи – обґрунтувати інтерактивні педагогічні технології, використання яких у навчально-виховному процесі студентів університетів сприятиме формуванню цінностей здоров'я. На основі характеристики системних ознак і якостей доводиться, що інтерактивні педагогічні технології слід кваліфікувати як інноваційні педагогічні системи відкритого типу, використання яких сприятиме формуванню в студентів цінностей здоров'я й здорового способу життя. Сутність парадигми освіти та виховання обумовлює виховну цінність інтерактивних педагогічних технологій, до формування духовно-ціннісного ставлення людини до здоров'я.

Ключові слова: педагогічна технологія, класифікація, особистісно орієнтований підхід, цінності здоров'я, інноваційність.

Андрей Федоров. Интерактивные педагогические технологии формирования ценностей здоровья у студентов университетов. В статье рассматривается предназначение педагогических технологий как наиболее рациональных и эффективных способов достижения поставленной образовательной цели, научно организованную учебно-воспитательную деятельность, которая обеспечивает гарантированное достижение положительных результатов обучения, воспитания, развития ценностных ориентаций, профессионального самоопределения, социальной самореализации личности. Задачи работы – обоснование интерактивных педагогических технологий, использование которых в учебно-воспитательном процессе студентов университетов содействует формированию ценностей здоровья. На основании характеристики системных признаков и свойств доказывається, что интерактивные педагогические технологии следует квалифицировать как инновационные педагогические системы открытого типа, использование которых будет способствовать формированию в студентов ценностей здоровья и здорового образа жизни. Сущность парадигмы образования и воспитания, обуславливает воспитательную ценность интерактивных педагогических технологий, к формированию духовно-ценностного отношения человека к здоровью.

Ключевые слова: педагогическая технология, классификация, личностно ориентированный подход, ценности здоровья, инновационность.

Andriy Fedorov. Interactive Pedagogical Technologies of Formation of Values of Health Among University Students. The role of pedagogical technologies as the most rational and effective ways of achievement of educational aim are examined in the article. Aims of the work: justification of interactive pedagogical technologies use of which contributes the formation values of health in the educational process of students at universities. The scientific educational activity which provides the achievement of positive results in teaching, upbringing, development of valuable orientations, professional self-determination, social self-realization of individual is also analysed. Interactive pedagogical technologies are classified as innovative open type pedagogical systems on the basis of characteristics of system features and signs. Their usage will promote the formation of health values and healthy lifestyle among students. The essence of the paradigm of education, determines educational value of interactive pedagogical technologies to formation of spiritual and valuable relationship of a person to his health.

Key words: pedagogical technology, classification, individually oriented trend, health values, innovation.